

Пузиревський М. В.,

старший викладач кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
юридичного факультету,
Пенітенціарна академія України,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-8835-3238

СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ БІОГРАФІСТИКИ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано сучасний стан наукових досліджень кримінально-правової біографістики (біографіки) в Україні. Надано визначення кримінально-правової біографістики як галузі біографічної науки, що досліджує особливості формування, становлення та розвитку фундаментальних кримінально-правових учень, ідей, поглядів і концепцій провідних учених-криміналістів з урахуванням їхньої життєвої біографії, зокрема, громадської, державної, політичної, наукової та науково-педагогічної діяльності. З'ясовано основні напрями розвитку кримінально-правової біографістики (біографіки), зокрема, написання дисертацій, підготовка монографічних досліджень, укладання (упорядкування) видань вибраних праць (вибраних творів) та біографій (бібліографій) провідних учених-криміналістів. Окреслено перспективи розвитку кримінально-правової біографістики (біографіки) в Україні.

Ключові слова: біографістика (біографіка), наука, біографічний метод, право, дослідження, кримінально-правова спадщина, вчення, ідеї, погляди, концепції, кримінальне право, кримінологія, кримінально-виконавче право.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена тим, що на теперішній час здійснення на високому та якісному науково-теоретичному рівні сучасних історико-правових і кримінально-правових досліджень потребує ґрунтовної розвідки творчого внеску науковців попереднього історичного періоду розвитку суспільства та держави на теренах України. Застосування такого підходу викликало поступове формування останнім часом юридично-біографічного напрямку досліджень, що дає змогу вивчити попередній теоретичний історичний досвід, накопичений у різних сферах української та зарубіжної юриспруденції.

На сьогодні юридична біографістика (юридична біографіка) є провідною теоретико-прикладною міждисциплінарною наукою, що покликана успішно розв'язувати актуальні проблеми, що пов'язані із джерелознавчими, історіографічними, методологічними й теоретичними аспектами вивчення та узагальненого формування біографій науковців.

При цьому одним із найбільш прогресивних видів сучасної української юридичної біографіки є *«кримінально-правова біографістика»* – галузь біографічної науки, що досліджує особливості формування, становлення та розвитку фундаментальних кримінально-правових учень, ідей, поглядів і концепцій провідних учених-криміналістів з урахуванням їхньої життєвої біографії, зокрема, громадської, державної, політичної, наукової та науково-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню дослідження особливостей формування, становлення та розвитку кримінально-правової спадщини провідних українських учених-криміналістів, їхньої життєвої біографії, зокрема, громадської, державної, політичної, наукової і науково-педагогічної діяльності, була приділена значна увага у працях Ю. Бауліна, П. Берзіна, В. Борисова, Л. Демидової, О. Дудорова, М. Колоса, К. Матвієнко, К. Матвійчук, В. Навроцького, Ю. Пономаренка, В. Тація, В. Тютюгіна, І. Усенка, П. Фріса, О. Харитонової та ін.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз сучасного стану наукових досліджень та окреслення перспектив розвитку кримінально-правової біографістики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Необхідно наголосити, що українська кримінально-правова біографістика (кримінально-правова біографіка) активно розвивається за трьома основними науковими напрямками:

- 1) написання дисертацій, що присвячені дослідженню кримінально-правової (у т. ч. кримінологічної та кримінально-виконавчої) спадщини провідних учених-криміналістів;
- 2) підготовка монографічних досліджень з питань розвитку окремих наукових шкіл в українському кримінальному праві, кримінології та кримінально-виконавчому праві;

3) укладання (упорядкування) видань вибраних праць (вибраних творів) та біографій (бібліографій) провідних учених-криміналістів.

Тож надалі пропонуємо більш детально розглянути кожний із вищезазначених наукових напрямів розвитку кримінально-правової біографістики (кримінально-правової біографіки) в Україні.

І напрям у кримінально-правовій біографістиці – проведення дисертаційних досліджень кримінально-правової (у т. ч. криминологічної та кримінально-виконавчої) спадщини видатних представників української юридичної науки (К. Матвієнко, К. Матвійчук, О. Харитонова та ін.).

Так, у 2004 р. О. Нагорнюк (О. Харитонова – *М.П.*) захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Питання Загальної частини кримінального права в працях О. Ф. Кістяківського» [1]. Авторкою було досліджено питання Загальної частини кримінального права в працях видатного українського вченого-криміналіста кінця XIX ст. О. Кістяківського (1833–1885), зокрема, висвітлено методологічне значення кримінально-правової спадщини вченого для сучасних кримінально-правових досліджень, досліджено його вплив на становлення та розвиток порівняльного, історичного (генетичного) і соціологічного методів науки кримінального права, проаналізовано вплив О. Кістяківського на подальший розвиток провідних учень, ідей, поглядів та концепцій про кримінальне право, кримінальний закон та злочин, з'ясовано внесок О. Кістяківського в розвиток процесів гуманізації покарання.

На основі дисертаційного дослідження [1] вченою в 2010 р. було підготовлено та опубліковано монографію «Кримінально-правові погляди О. Ф. Кістяківського: наукова спадщина та її значення для сучасних кримінально-правових досліджень» [2].

У 2014 р. К. Матвієнко захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук з теми «Історико-правові погляди академіка Петра Михайленка – засновника наукової школи історії органів внутрішніх справ України» [3]. Авторкою було висвітлено наукові здобутки П. Михайленка

(1914–2008) в історико-правовій та інших суміжних науках (у т. ч. кримінального права та криминології), що стосуються теоретичних і практичних проблем історії органів внутрішніх справ, зокрема, особливостей історичного розвитку та сучасного стану кримінального законодавства України і органів кримінальної юстиції, тенденцій у сфері протидії рецидивній злочинності, злочинності неповнолітніх та запобігання злочинності загалом.

У 2014 р. учена на основі своєї дисертації [3] видала монографію «Академік Петро Михайленко – засновник наукової школи історії органів внутрішніх справ України» [4].

У 2021 р. М. Матвійчук захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософії на тему «Кримінально-виконавче право в працях І. О. Малиновського: історичний аспект» [5]. Авторкою було охарактеризовано основні напрями проведення досліджень І. Малиновського (1868–1932) у галузі кримінально-виконавчого права, зокрема:

1) витоки та характерні риси покарань в умовах становлення родової громади і розвитку державності на території України в прадавню добу;

2) особливості виконання покарань за доби Київської Русі;

3) особливості становлення системи покарань та практика їх застосування на українських землях у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої;

4) особливості порядку та умов виконання покарань в Українській козацькій державі;

5) характерні риси виконання покарань на українських землях у складі Російської імперії;

6) особливості становлення й розвитку радянського пенітенціарного права в Україні.

На основі дисертаційного дослідження [5] вченою було підготовлено та опубліковано в 2022 р. монографію «Іоаннікій Малиновський та його концепція історії кримінально-виконавчого права» [6].

II напрям у кримінально-правовій біографістиці – проведення монографічних досліджень особливостей становлення й розвитку окремих наукових шкіл в українському

кримінальному праві, кримінології та кримінально-виконавчому праві (П. Берзін та ін.).

Так, у 2008 р. побачили світ перше та згодом у 2013 р. друге видання, без перебільшення, фундаментальної монографії П. Берзіна «Київська школа кримінального права (1834–1960 рр.): історико-правове дослідження» [7; 8]. Учений на сторінках своїх праць [7; 8] охарактеризував основні напрями розвитку кримінально-правових досліджень серед представників київської школи науки кримінального права, зокрема, висвітлив особисту біографію та проаналізував кримінально-правову спадщину тих учених-криміналістів, що здійснювали свою науково-педагогічну діяльність на тогочасному юридичному факультеті сучасного Київського національного університету ім. Т. Шевченка, а саме:

I) період становлення й розвитку університету з 1834 по 1918 рр. (М. Абрашкевич, Л. Білогіриць-Котляревський, С. Богородський, І. Данилович, Г. Демченко, О. Кістяківський, М. Максимейко, І. Малиновський, Д. Тальберг, М. Чубинський, К. Шавров та ін.);

II) період становлення й розвитку університету з 1919 по 1960 рр. (Я. Брайнін, Й. Гельфанд, Я. Гольденвейзер, М. Паше-Озерський, М. Чельцов-Бebutов та ін.).

У 2018 р. побачила світ монографічна праця П. Берзіна, присвячена харківській науковій школі кримінально-правової науки – «Харківська школа кримінального права (1804–1919 рр.)» [9].

Учений у своєму дослідженні [9] висвітлив основні етапи розвитку та напрями проведення кримінально-правових досліджень серед представників харківської школи науки кримінального права, насамперед, дослідив тернисту біографію і проаналізував кримінально-правові вчення, ідеї, погляди та концепції тих учених-криміналістів, що провадили в період з 1804 по 1919 рр. свою науково-педагогічну діяльність на тогочасному юридичному факультеті сучасного Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, зокрема, А. Бабичева, Е. Генке, І. Даниловича, К. Михайловського, К. Пауловича, М. Сандунова, І. Тимковського, В. Титарєва, Г. Успенського, Х. Штельцера та ін.

У 2019 р. вийшла з друку хрестоматія «Кримінальне право в Університеті Святого Володимира» (упорядники – П. Берзін, І. Гриценко та М. Куцевич) [10]. У ній представлено як повні видання, так і певні фрагменти наукових праць провідних українських учених-криміналістів – І. Даніловича [10, с. 47–66], О. Кістяківського [10, с. 67–264], Л. Білогіриць-Котляревського [10, с. 265–602] та К. Шаврова [10, с. 603–620].

III напрям у кримінально-правовій біографістиці – укладання (упорядкування) видань (вибраних праць, вибраних творів, біографій (бібліографій) тощо), що охоплюють узагальнення кримінально-правової (у т. ч. кримінологічної та кримінально-виконавчої) спадщини окремих провідних представників української юридичної науки, зокрема, містять як повний зміст, так і певні фрагменти тез доповідей, статей, монографій, посібників, науково-практичних коментарів, підручників тощо.

Так, за період з 1991 по 2024 рр. в Україні було підготовлено та опубліковано низку видань, присвячених зведенню наукових здобутків видатних українських учених-криміналістів, зокрема, професорів М. Бажанова [11], Ю. Бауліна [12], В. Борисова [13; 14], В. Голіни [15], М. Панова [16; 17], В. Сташиса [18], А. Степанюка [19], В. Тихого [20] та ін.

Висновки. Вбачається, що розвиток кримінально-правової біографістики (кримінально-правової біографіки) в Україні в майбутньому охоплюватиме, безсумнівно, всі три основні напрями, зокрема, написання дисертацій, підготовку монографічних досліджень та укладання (упорядкування) видань вибраних праць (вибраних творів) і біографій (бібліографій) провідних учених-криміналістів.

При цьому також неодмінно будуть активізовані подальші дисертаційні дослідження кримінально-правової спадщини видатних представників української класичної (напр., Л. Білогіриць-Котляревського, Л. Владимірова) та соціологічної (напр., О. Кисельова, О. Маклецова) шкіл (напрямів) у науці кримінального права. Зі свого боку майбутні науковці у своїх дослідженнях ніколи не будуть оминати своєю увагою особливості становлення й розвитку

провідних наукових шкіл зі своєю видатною історією – юридичних факультетів класичних університетів міст Львова, Одеси, Чернівців тощо.

Список використаних джерел

1. Нагорнюк О. В. Питання Загальної частини кримінального права в працях О. Ф. Кістяківського : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 220 с.

2. Харитоновна О. В. Кримінально-правові погляди О. Ф. Кістяківського: наукова спадщина та її значення для сучасних кримінально-правових досліджень : монографія / наук. ред. Ю. В. Баулін. Харків : Право, 2010. 252 с.

3. Матвієнко К. О. Історико-правові погляди академіка Петра Михайленка – засновника наукової школи історії органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2014. 228 с.

4. Матвієнко К. О. Академік Петро Михайленко – засновник наукової школи історії органів внутрішніх справ України : монографія / наук. ред. В. С. Калиновський. Київ : НАВС, 2014. 184 с.

5. Матвійчук М. А. Кримінально-виконавче право в працях І. О. Малиновського: історичний аспект : дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Острог – Львів, 2021. 240 с.

6. Матвійчук М. А. Іоаннікій Малиновський та його концепція історії кримінально-виконавчого права : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Попелюшка. Одеса : Гельветика, 2022. 248 с.

7. Берзін П. С. Київська школа кримінального права (1834–1960 рр.): історико-правове дослідження : монографія. Київ : КНТ, 2008. 436 с.

8. Берзін П. С. Київська школа кримінального права (1834–1960 роки): історико-правове дослідження : монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Дакор, 2013. 1144 с.

9. Берзин П. С. Харьковская школа уголовного права (1804–1919 годы): историко-правовое исследование : в 3-х томах. Том 1: Общая характеристика. Научная школа уголовного права в деятельности преподавателей Императорского Харьковского университета (1804–1834 годы) : монография. Киев : Дакор, 2018. 684 с.

10. Кримінальне право в Університеті Святого Володимира: хрестоматія / упоряд.: Берзін П. С., Гриценко І. С., Куцевич М. П. Київ : Дакор, 2019. 620 с.

11. Бажанов М. И. Избранные труды / состав.: В. И. Тютюгин, А. А. Байда, Е. В. Харитоновна, Е. В. Шевченко ; отв. ред. В. Я. Таций. Харьков : Право, 2012. 1244 с.

12. Баулін Ю. В. Вибрані праці / уклад.: Ю. А. Пономаренко, О. В. Харитонов. Харків : Право, 2013. 928 с.
13. Борисов В. І. Вибрані твори / уклад.: В. В. Базелюк, С. В. Гізімчук, Л. М. Демидова та ін. Харків : Право, 2018. 784 с.
14. Борисов В. І. Вибрані твори. Книга 2 / уклад.: М. В. Шепітько, О. О. Пашенко, Д. П. Євтуєв, Д. О. Куковинець. Харків : Право, 2023. 840 с.
15. Голіна В. В. Вибрані праці / уклад.: С. С. Шрамко. Харків : Право, 2020. 592 с.
16. Панов М. І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства / уклад.: Н. О. Гуторова, Ю. П. Дзюба. Київ : Ін Юре, 2010. 812 с.
17. Панов М. І. Вибрані праці з проблем правознавства / упоряд.: В. І. Борисов, С. О. Харитонов, О. О. Володіна. Харків : Право, 2020. 1160 с.
18. Сташис В. В. Вибрані праці / уклад.: В. І. Борисов, В. Я. Тацій, Л. М. Демидова. Харків : Право, 2015. 1184 с.
19. Степанюк А. Х. Вибрані праці / уклад.: К. А. Автухов. Харків : Право, 2017. 608 с.
20. Тихий В. П. Вибрані праці з конституційного і кримінального права / упоряд.: А. А. Яковлев, О. М. Сарнавський. Харків : Право, 2017. 848 с.

Puzyrevskiy M.,

Senior Lecturer of the Department of Criminal,
Criminal-Executive Law and Criminology of the Faculty of Law,
Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-8835-3238

THE CURRENT STATE OF SCIENTIFIC RESEARCH AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF CRIMINAL LEGAL BIOGRAPHY IN UKRAINE

The article analyzes the current state of scientific research in criminal legal biography in Ukraine. The author defines criminal legal biography as a branch of biographical science which studies the peculiarities of formation, formation and development of fundamental criminal law doctrines, ideas, views and concepts of leading criminalists, taking into account their life biography, in particular, public, state, political, scientific and scientific-pedagogical activities.

The author identifies the main areas of development of criminal law biography, in particular, writing dissertations, preparing monographic studies, compiling (organizing) editions of selected works and biographies (bibliographies) of leading criminalists. The first area in criminal law biography – conducting dissertation research on the criminal law (including criminological and criminal executive) heritage of prominent representatives of Ukrainian legal science. The second area

in criminal legal biography – conducting monographic studies of the peculiarities of the formation and development of individual scientific schools in Ukrainian criminal law, criminology and criminal executive law. The third area in criminal legal biography is the compilation (arrangement) of publications (selected works, selected works, biographies (bibliographies), etc.) covering generalizations of the criminal legal (including criminological and criminal executive) heritage of certain leading representatives of Ukrainian legal science, in particular, containing both the full content and certain fragments of abstracts, articles, monographs, manuals, scientific and practical commentaries, textbooks, etc. The author outlines the prospects for the development of criminal law biography in Ukraine.

Key words: *biography, science, biographical method, law, research, criminal law heritage, doctrine, ideas, views, concepts, criminal law, criminology, criminal executive law.*

References

1. Nagorniuk, O. V. (2004), *Issues of the General part of criminal law in the works of O. F. Kistiakivskyi*, Ph.D. thesis, Kharkiv.
2. Kharytonova, O. V. (2010), *Criminal and legal views of O. F. Kistiakivskyi. Kistiakivskyi: scientific heritage and its importance for modern criminal law research*, Pravo, Kharkiv.
3. Matvienko, K. O. (2014), *Historical and legal views of Academician Petro Mykhailenko - the founder of the scientific school of history of internal affairs bodies of Ukraine*, Ph.D. thesis, Kyiv.
4. Matvienko, K. O. (2014), *Academician Petro Mykhailenko – the founder of the scientific school of history of internal affairs bodies of Ukraine*, NAVS, Kyiv.
5. Matviichuk, M. A. (2021), *Criminal executive law in the works of I. O. Malynovskyi: Historical Aspect*, Ph.D. thesis, Ostroh – Lviv.
6. Matviichuk, M. A. (2022), *Ioannikii Malynovskyi and his concept of the history of criminal executive law*, Helvetica Publishing House, Odesa.
7. Berzin, P. S. (2008), *Kyiv school of criminal law (1834–1960): a historical and legal study*, KNT, Kyiv.
8. Berzin, P. S. (2013), *Kyiv school of criminal law (1834–1960): a historical and legal study*, Dakor Publishing House, Kyiv.
9. Berzyn, P. S. (2018), *Kharkiv school of criminal law (1804–1919): a historical and legal study: in 3 volumes. Volume 1: General characteristics. Scientific school of criminal law in the activities of teachers of the Imperial Kharkiv University (1804–1834)*, Dakor Publishing House, Kyiv.

-
10. Berzin, P. S., Hrytsenko, I. S., Kutsevych, M. P. (2019), *Criminal law at the University of St. Volodymyr*, Dakor Publishing House, Kyiv.
 11. Bazhanov, M. I. (2012), *Selected works*, Pravo, Kharkiv.
 12. Baulin, Yu. V. (2013), *Selected works*, Pravo, Kharkiv.
 13. Borysov, V. I. (2018), *Selected works*, Pravo, Kharkiv.
 14. Borisov, V. I. (2023), *Selected works. Book 2*, Pravo, Kharkiv.
 15. Golina, V. V. (2020), *Selected works*, Pravo, Kharkiv.
 16. Panov, M. I. (2010), *Selected scientific works on the problems of jurisprudence*, In Yure, Kyiv.
 17. Panov, M. I. (2020), *Selected works on the problems of jurisprudence*, Pravo, Kharkiv.
 18. Stashys, V. V. (2015), *Selected works*, Pravo, Kharkiv.
 19. Stepaniuk, A. H. (2017), *Selected works*, Pravo, Kharkiv.
 20. Tikhyi, V. P. (2017), *Selected works on constitutional law and criminal law*, Pravo, Kharkiv.